

Моргай Л. А.
*аспірант, кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту*
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ Н. Я. ГРИГОРІЇВА

Питання освіти і виховання молоді є одним з найважливіших проблем в сучасній педагогічній науці. Вивчення та узагальнення творчої спадщини вітчизняних педагогів та їх досвіду розробки питань особливо актуальним видаються нині, у час активного пошуку шляхів реформування вітчизняного педагогічного процесу.

До когорти науковців, які зробили значний внесок у розвиток педагогічних та виховних ідей відноситься Никифор Якович Григоріїв – видатний педагог, історик і громадський діяч України.

Педагогічні ідеї Н. Григорієва у його творчій спадщині опиралися на ідеї морального виховання. Педагог намагається донести до народу, що педагогічні методи навчання будуть тільки тоді ефективними, коли людина буде володіти моральними якостями. Ці якості людини залежать виключно від неї самої, від її духовного світу.

«Мораль – то така вдача людини, яка складається з внутрішнього почуття та з розсуду», – саме таке пояснення моралі Н. Григоріїв додає у своїй праці українською мовою «Мораль. (Природа, зміст, історія та норми)» [2]. Вона вийшла друком у 1911 р. – це була перша літературна праця Н. Григорієва. У ній він намагався зрозуміло викласти особливості людської моралі, природи моралі, закони поведження людей одне з одним, межі моральної діяльності особистості, норми, правила, звичаї, закони моралі. Праця була написана в доступному українському стилі і стала

введенням, початковим курсом у науку про походження та соціальне життя людини [1].

Н. Григорійв поділяє моральні почуття людини на дві категорії. До першої категорії він відносить: діяльність внутрішнього почуття, яке називається – моральне почуття, до другої категорії – діяльність розсуду, який має назву – моральний розсуд. «Кожного разу, як нам випадає вирішити моральну цінність якого-небудь бажання, спонукання чи поривання, вирішити чи вони моральні, чи не моральні, ми найперше відчуваємо їх моральну вартість моральним почуттям, а потім уже з'ясовуємо розсудом. Часто буває так, коли ми зустрічаємося з такими спонуканнями, моральність яких зачіплює тільки розум, хоча якщо розібратися, то це не зовсім буде так», – пише педагог [2, с. 24].

Далі Н.Я. Григорійв наголошує на тому, що моральні якості людини завжди проявляються у її вчинках. Так влаштований світ, що знаючи правду, завжди хочеться вірити у краще. Багато різних ситуацій у житті, мотив учинку відомий, але першу роль у характеристиці відіграє почуття. Не обійшов осторонь у своїй праці Н. Григорійв і такого питання, як межі моральної діяльності. «Розглядаючи з морального боку яке-небудь спонукання, бажання чи поривання, ми насамперед пригадуємо, чи не було вже у нас подібних спонукань, бажань чи поривань. Якщо такі бажання були, то почуття зараз же, залежно від того, як тоді них ставили, дає й тепер такий відгомін, – чи то прихильник, чи ворожий. Розсудові тут нема чого робити, бо свій присуд він склав ще той раз. Тепер він потрібний хіба на те, щоб упевнити, що теперішнє спонукання і те давнє – однакові, що мотиви їх ті ж. Через це почуття у схожих випадках виявляється скоро і гостро, бо час гається лиш на те, щоб пригадати, який присуд воно з розсудом той раз склало, і відповідно вже цьому дати й тепер такий же відгомін – обуритись чи задовольнитися» [2, с. 25]. Моральне почуття, на думку педагога, виникає лише тоді, коли мотиви ясні. Педагог наводить приклад: «Коли ми бачимо, що розбишаки вбивають людину, то почуття морального обурення виникає

вмиль. Моральний розсуд у таких випадках майже не виявляє ніякої діяльності, бо вчинок сам по собі досить вже відомі, легко зрозумілий, і натура його мотивів, його спонукання добре нам відома» [2, с. 25]. Н. Григорієв згадує моральні риси дідів, прадідів, стверджуючи що їхній моральний розсуд був такий самий, але більш схильний до співчуття, довіри до людей. Це пояснюється тим, що раніше наші пращури були менш освічені, не розуміючи, де правда, а де її тільки вигляд.

Сутність моралі Н. Григорієв з'ясував через приклади конкретної діяльності. Педагог наводить наприклад таку розповідь: «От ідете ви, скажімо, вулицею з товаришем, а на зустріч вам – незнайома людина. Товариш ваш каже: „Ось іде вбивця”, „Різного роду вбивство – мерзота”, – найперше, про що у ви думаєте, і ви несамохіть зранку обурюєтесь. Ви чуєте, як у вашій душі зростає якась відстороненість до незнайомої людини. Саме це відчуття, це обурення і є діяльністю самої моралі, це її виявлення. Але товариш ваш каже далі: „Але він убив не з злої волі, а якось зненацька”. При цих словах ви вже міркуєте, що може людина й не дуже винна в убивстві. Разом із цим міркування і частина вашого морального обурення зникає. „Він убив з примусу і тепер цим дуже мучиться”, – додає товариш. Певно, він не винен в убивстві – блискає думка в вашій голові – і обурення ще більш заспокоюється, а натомість виникає співчуття до незнайомого, жалощі. Хоч вас не покидає думка, що бійка, вбивство – взагалі вчинок огидний, неморальний, але ви вже припускаєте, що, може, умови змусили чоловіка до цього, може він це не вчинив без жодного бажання, не з власної волі. Ви прощаєте йому, бо погоджуєтесь з тим, що мотиви його, вчинку, може й правдиві або необхідні, а раз мотиви правдиві або необхідні, то і вчинок моральний». З цього оповідання можна зробити висновок, що міркування про методи вчинку є теж виявленням людської моралі. Коли люди чують слово вбивця, відбувається внутрішнє почуття обурення. Але коли перед вами розгортаються подробиці вчинку, коли дізнаємося про мотиви злочину, то розуміємо, що моральні якості не завжди виступають по правоті.

Щодо сутності проблем людини, то вона полягає у суперечливій природі, яка постає як місце перетину впливу добра і зла, як осереддя ціннісних орієнтирів людини» [3].

Отже, Н. Я. Григорійв мав педагогічний талант, його методика викладання у школі була оригінальною, що підтверджують матеріалами архівів. На своїй педагогічній ниві, педагог завжди опирався на моральне виховання молоді, адже вважав, що навчання буде тоді ефективним, коли у слухачів буде притаманне виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко Т. Невтомний народник Ничипір Якович Григорійв. [Електронний ресурс]. Режим доступу. – <http://kraeznavstvo.at.ua/news/2009-08-27-20>.
2. Григорійв Н. Мораль. (Природа, зміст, історія та норми її). – СПб, 1912. – 191 с.
3. Здоровенко Л. Проблема «Душі людини» у вимірі християнських цінностей українського народу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Викуха/Downloads/Nvchu_fil_2015_754-755_38%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Викуха/Downloads/Nvchu_fil_2015_754-755_38%20(1).pdf).